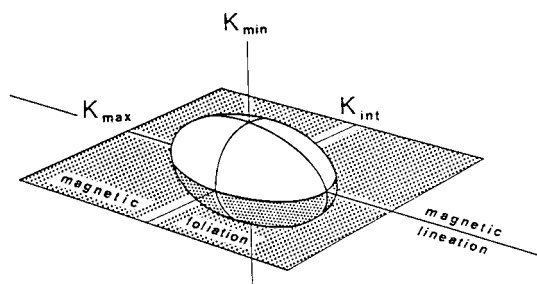

Magnetická anizotropie hornin

(stručný přehled a využití v geologii)

Martin Chadima
AGICO, s.r.o., Brno

Magnetická anizotropie hornin

Osnova

1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie
2. Anizotropie minerálů
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin
4. Magnetická stavba sedimentárních hornin
5. Magnetická stavba vyvřelých hornin
6. Magnetická stavba metamorfitů
7. Odběr vzorků, měření a zpracování dat
8. Separace paramagnetické a feromagnetické anizotropie
9. Vztah mezi magnetickou anizotropií a deformací

Literatura

- Tarling, D.H., Hrouda, F. 1993. The magnetic anisotropy of rock, Chapman & Hall, 217 s.
- Lanza, R., Meloni, A. 2006. The Earth's Magnetism: An Introduction for Geologist. Springer, 278 s. (Kapitola 5)

Kontakt

Martin Chadima (chadima@sci.muni.cz)
AGICO, s.r.o., Brno

Přednášky

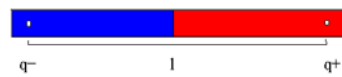
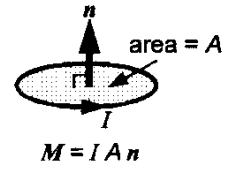
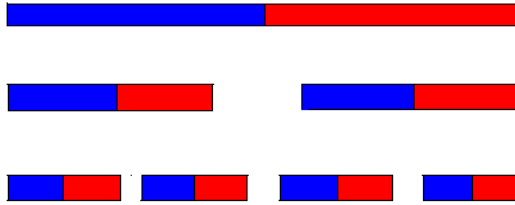
<http://www.sci.muni.cz/~chadima/geomagnetismus/>

Definice a využití

- směrová závislost určité magnetické vlastnosti
  - AMS – anizotropie magnetické susceptibility
  - AMR – anizotropie magnetické remanence
- magnetická anizotropie hornin odráží magnetickou anizotropii jednotlivých minerálních zrn a jejich přednostní orientaci
- využití pro geologické mapování, ve strukturní geologii, sedimentologii, vulkanologii...

1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie

Magnetický dipól

Magnetický moment $m = q \cdot l$

q – magnetický náboj
 l - vzdálenost

1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie

Stupeň namagnetování látky v magnetickém poli popisuje magnetizace

$$\mathbf{M} = \mathbf{M}_i + \mathbf{M}_r \quad [\text{A/m}]$$

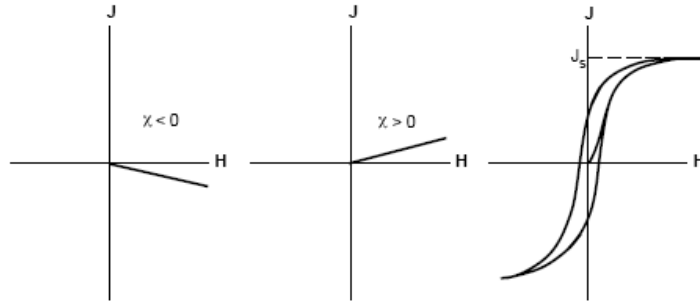
indukovaná magnetizace

remanentní magnetizace

$$\mathbf{M}_i = k \mathbf{H}$$

magnetická susceptibilita

1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie

Diamagnetismus

- indukovaná magnetizace působí proti směru vnějšího pole
- magnetická susceptibilita je malá, záporná
- bez vnějšího pole je indukovaná magnetizace rovna nule

- *křemen*
- *kalцит*

Paramagnetismus

- indukovaná magnetizace ve směru vnějšího pole
- magnetická susceptibilita je malá, kladná
- bez vnějšího pole je indukovaná magnetizace rovna nule

- *pyroxeny*
- *amfiboly*
- *olivín*
- *slídy*

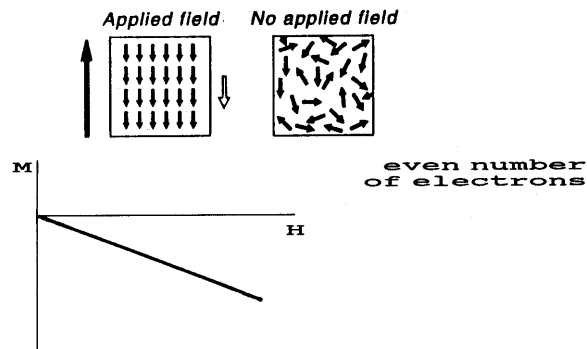
Ferromagnetismus

- složitější závislost mezi vnějším polem a indukovanou magnetizací
- magnetická susceptibilita vysoká
- bez vnějšího pole zůstává zbytková (remanentní) magnetizace

- *železo*
- *magnetit*
- *hematit*
- *pyrhotin*

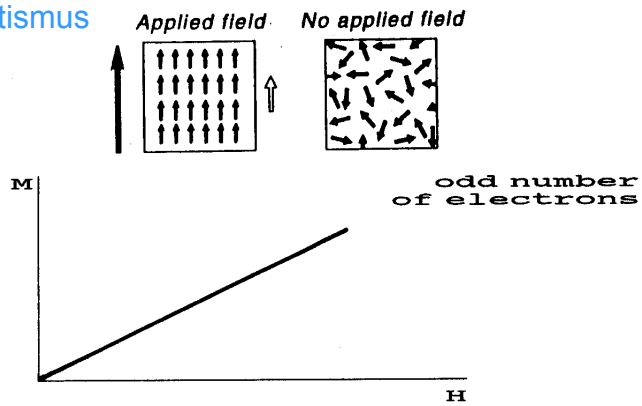
1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie

Diamagnetismus

- křemen $k = -15,4 \times 10^{-6}$
- opál $k = -12,9 \times 10^{-6}$
- ortoklas $k = -13,7 \times 10^{-6}$
- halit $k = -10,3 \times 10^{-6}$
- kalцит $k = -13,1 \times 10^{-6}$
- aragonit $k = -15,0 \times 10^{-6}$

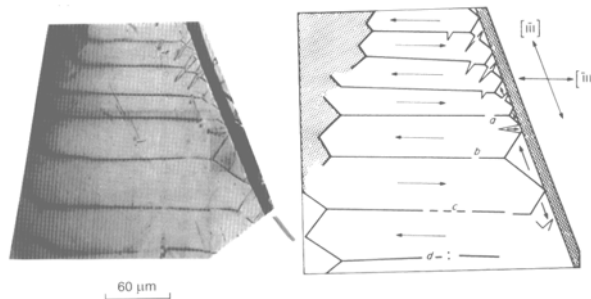
Paramagnetismus

olivín	$k = 124 - 4270 \times 10^{-6}$
dolomit	$k = 11.3 \times 10^{-6}$
pyroxen	$k = 121 - 3700 \times 10^{-6}$
slídy	$k = 36 - 3040 \times 10^{-6}$
amfibot	$k = 750 - 1368 \times 10^{-6}$
granát	$k = 502 - 6780 \times 10^{-6}$

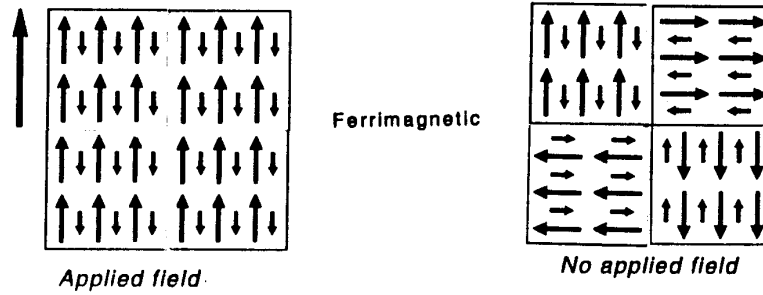
Feromagnetismus

- Ferimagnetismus
- Antiferomagnetismus
- Feromagnetismus (s.s.)

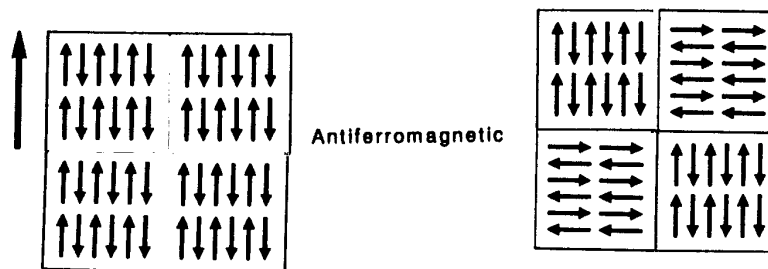
Magnetické domény – regiony se souhlasně uspořádanými magnetickými momenty

Ferimagnetismus

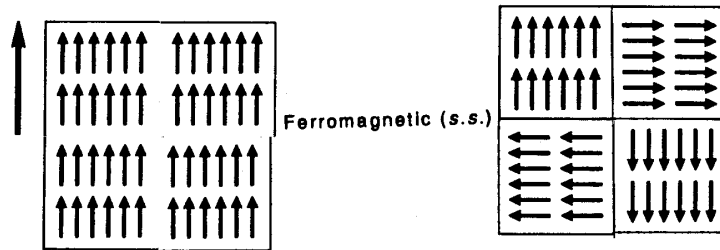
magnetit $k = 3 - 6$
titanomagnetit $k = 0,5 - 3,5$
monoklin. pyrhotin $k = 0,2 - 0,7$

Antiferromagnetismus

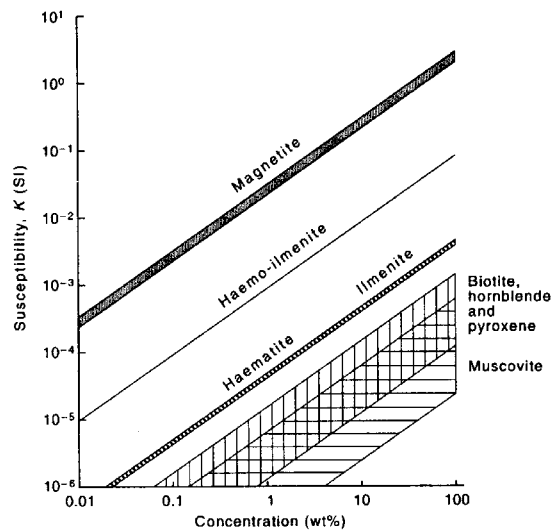
hematit $k = 0,001 - 0,2$
hexagonal. pyrhotin

Ferromagnetismus (*sensu stricto*)

kovové železo

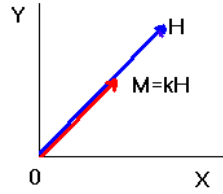
Příspěvky jednotlivých minerálů k celkové susceptibilitě horniny

Anizotropie magnetické susceptibility (AMS)

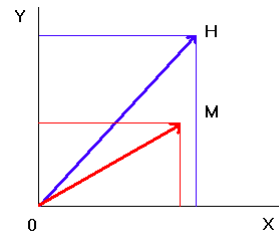
Magnetizace izotropních látek

$$\begin{aligned} M_1 &= k H_1 \\ M_2 &= k H_2 \\ M_3 &= k H_3 \end{aligned}$$

Magnetizace anizotropních, lineárně magnetických látek

$$\begin{aligned} M_1 &= k_{11} H_1 + k_{12} H_2 + k_{13} H_3 \\ M_2 &= k_{21} H_1 + k_{22} H_2 + k_{23} H_3 \\ M_3 &= k_{31} H_1 + k_{32} H_2 + k_{33} H_3 \end{aligned}$$

Maticový zápis

$$\begin{pmatrix} M_1 \\ M_2 \\ M_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} k_{11} & k_{12} & k_{13} \\ k_{21} & k_{22} & k_{23} \\ k_{31} & k_{32} & k_{33} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} H_1 \\ H_2 \\ H_3 \end{pmatrix}$$

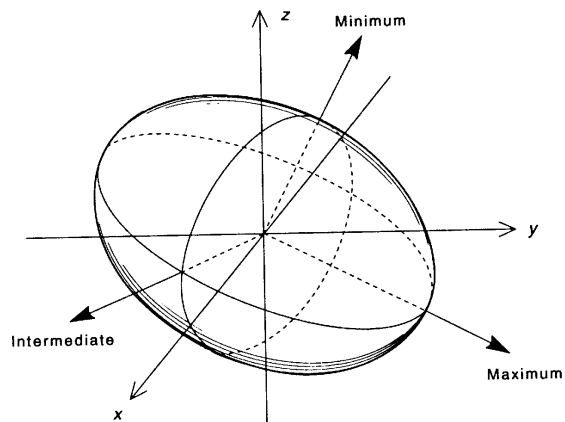
Vektor intenzity pole

Vektor magnetizace

Tenzor susceptibility

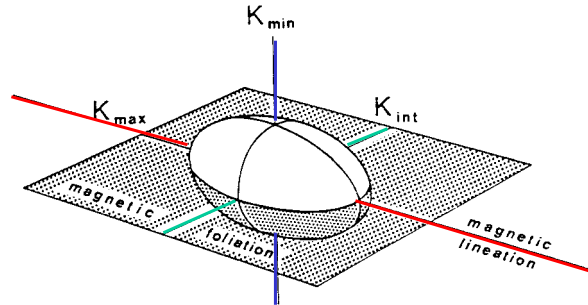
Elipsoid jako geometrická reprezentace tenzoru

$$\begin{pmatrix} M_1 \\ M_2 \\ M_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} k_{11} & k_{12} & k_{13} \\ k_{21} & k_{22} & k_{23} \\ k_{31} & k_{32} & k_{33} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} H_1 \\ H_2 \\ H_3 \end{pmatrix}$$

Magnetická stavba – stavba definovaná na základě magnetické anizotropie

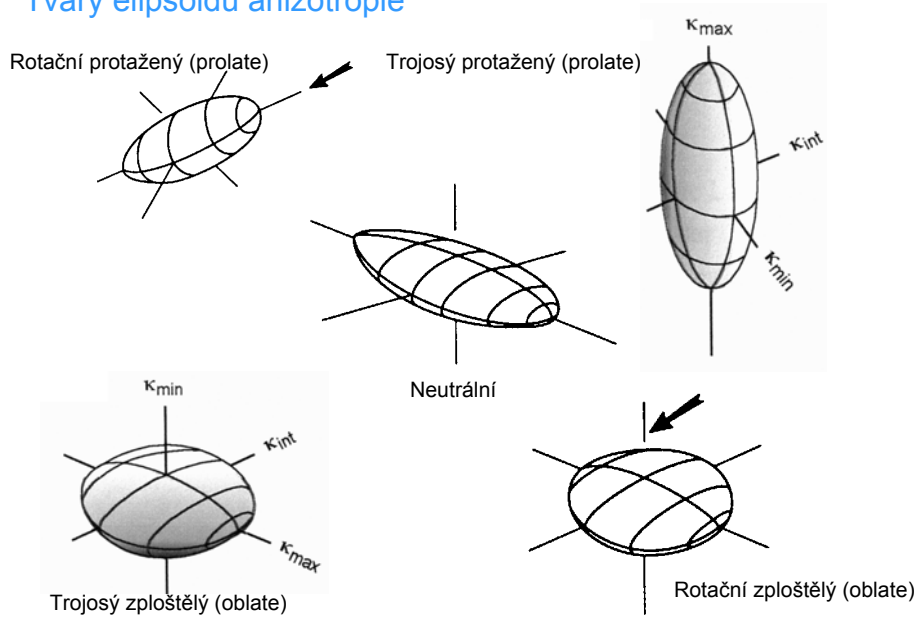

$$M_1 = k_{11} H_1 \quad k_{\max} \quad \blacksquare$$

$$M_2 = k_{22} H_2 \quad k_{\text{int}} \quad \blacktriangle$$

$$M_3 = k_{33} H_3 \quad k_{\min} \quad \bullet$$

Tvary elipsoidů anizotropie

Kvantitativní parametry elipsoidu anizotropie

$k_1 \geq k_2 \geq k_3$ ← hlavní susceptibility

$k_m = (k_1 + k_2 + k_3) / 3$ ← střední susceptibilita

$P = k_1 / k_3$ ← stupeň anizotropie

$L = k_1 / k_2$ ← magnetická lineace

$F = k_2 / k_3$ ← magnetická foliace

$T = (2n_2 - n_1 - n_3) / (n_1 - n_3)$ ← tvarový parameter

kde $n_1 = \ln k_1, n_2 = \ln k_2, n_3 = \ln k_3$

+1 > T > 0

-1 < T < 0

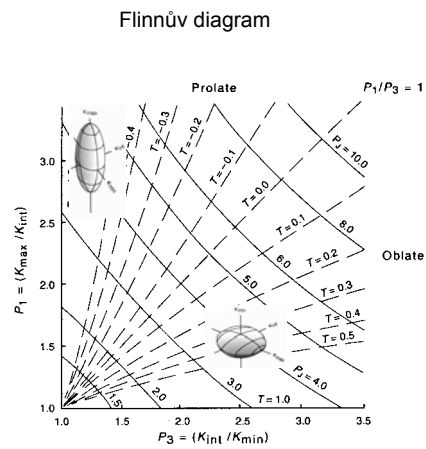
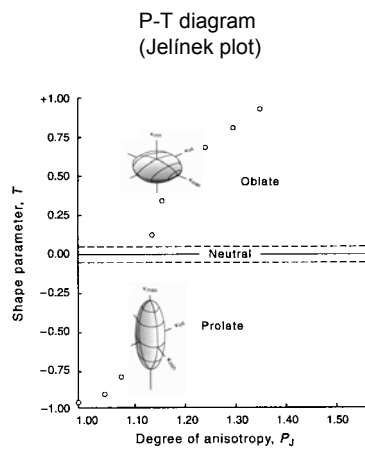
planární magnetická stavba

lineární magnetická stavba

$P_j = P^a$ ← korigovaný stupeň anizotropie

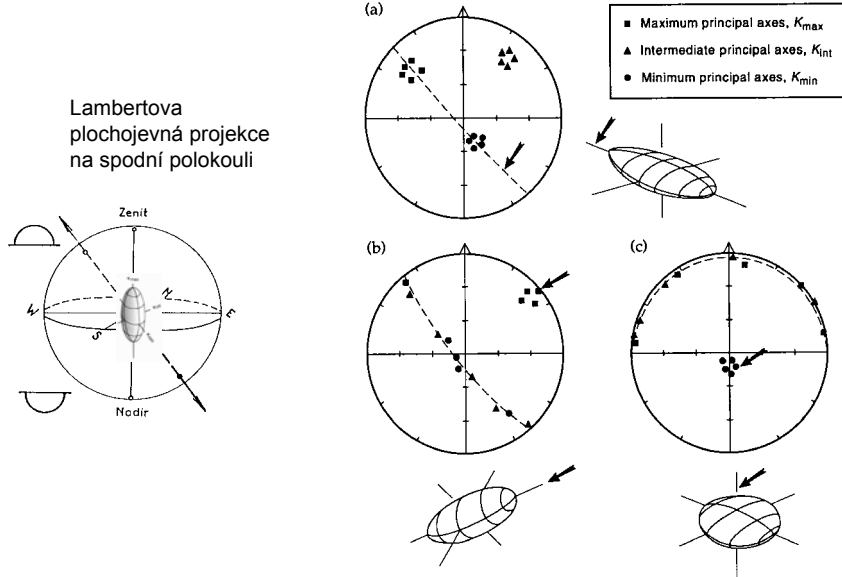
$a = \sqrt{(1+T^2) / 3}$

Diagramy tvaru a stupně anizotropie

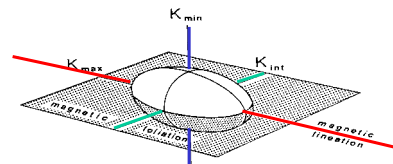
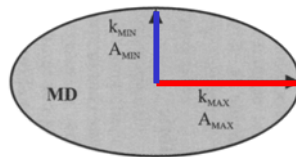
1. Základní principy magnetismu a magnetické anizotropie

Orientace elipsoidu anizotropie

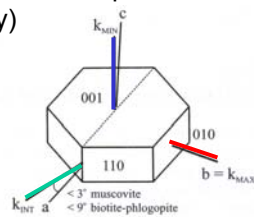

2. Anizotropie minerálů

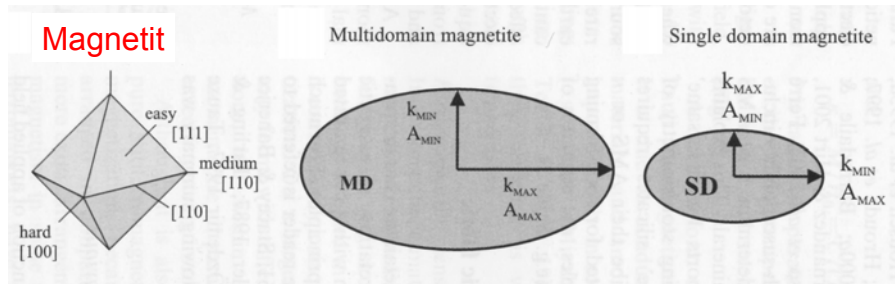
•Tvarová anizotropie (magnetit)

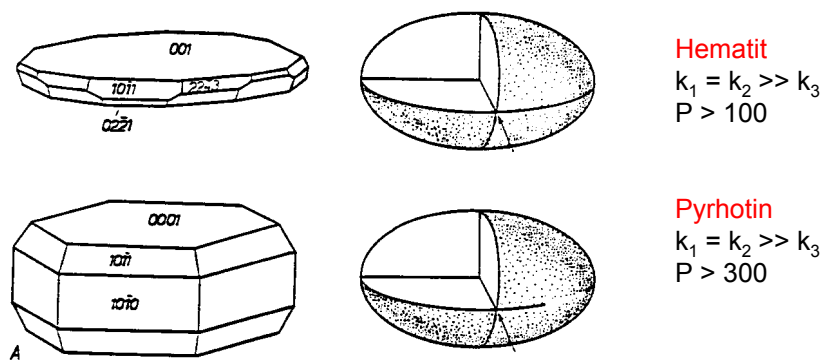
•Krystalografická anizotropie (ostatní minerály)

Tvarová anizotropie

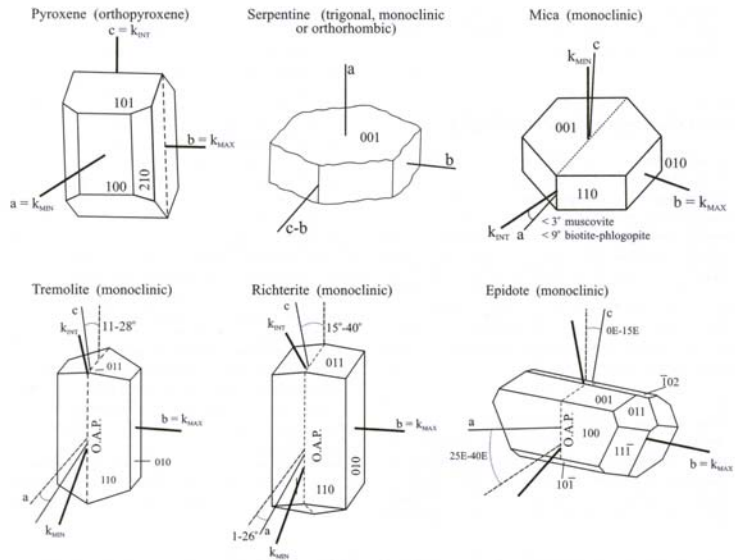
Krystalografická anizotropie

2. Anizotropie minerálů

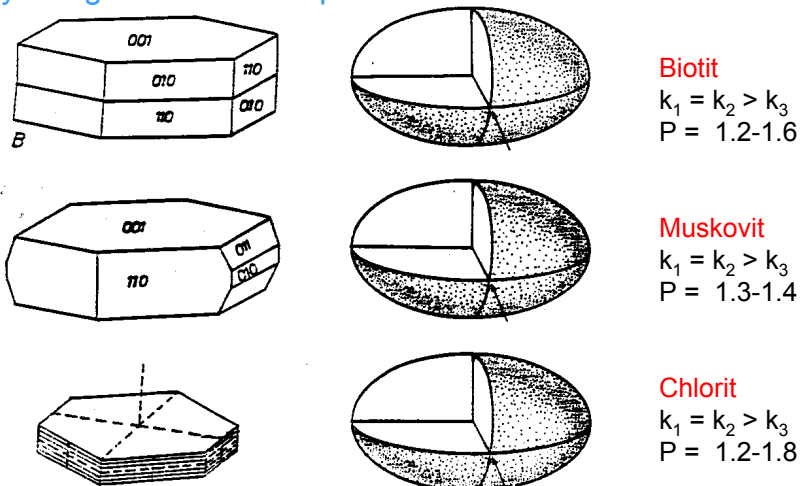
Krystalografická anizotropie

Paramagnetické minerály

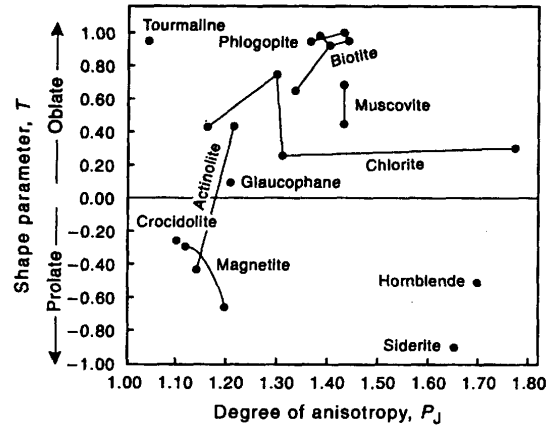
2. Anizotropie minerálů

Krystalografická anizotropie

2. Anizotropie minerálů

Stupeň anizotropie a tvar elipsoidu

2. Anizotropie minerálů

Magnetické vlastnosti některých feromagnetických minerálů

Mineral	Composition	Curie/Néel temperature (°C)	Saturation magnetization (A m ² /kg)	Mass susceptibility (× 10 ⁻⁸ SI/kg)	P _J	T	'Easy' direction	Density (kg/m ³)
Magnetite	α-Fe ₃ O ₄	575	90-93	578	1.18	-0.30	<111>*	5200
Maghaemite	γ-Fe ₂ O ₃	(350)	80-85	500	†	†	<111>	4800
Haematite	α-Fe ₂ O ₃	680	0.2-0.5	25	>100	1.0	Basal	5300
Goethite	γ-FeOOH	120-130	0.001-1	0.5-1.5	†	†	†	4300
Pyrrhotite	FeS _{1.14}	320	1-2	0.1-20	3-400	0.8	Basal	4600
Franklinite	ZnFe ₂ O ₄	60	0.006-3	†	†	†	†	5340
Jacobsite	MnFe ₂ O ₄	300	0.7-3	†	†	†	†	4870
Chromite	FeCr ₂ O ₄	-84	0.003-0.007	†	†	†	†	5090
Cobaltite	CoAsS	†	0.0005-0.2	†	†	†	†	6300

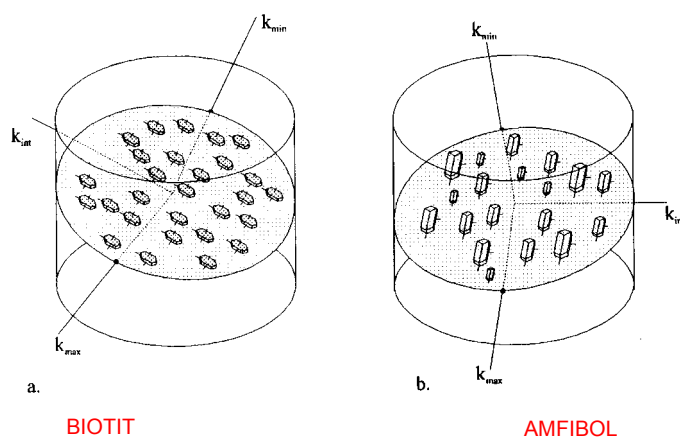
2. Anizotropie minerálů

Magnetické vlastnosti některých paramagnetických a diamagnetických minerálů

Mineral	Mean susceptibility (SI $\times 10^{-6}$)	P_1	T	Reference
<i>Paramagnetic minerals</i>				
Actinolite (1)	3560	1.136	-0.43	1
Actinolite (2)	6500	1.204	0.43	1
Hornblende	8920	1.665	-0.51	1
Crocidolite	333	1.098	-0.25	1
Glaucophane	787	1.205	0.10	1
Chlorite (1)	358	1.262	0.74	1
Chlorite (2)	70	1.753	0.30	1
Chlorite (3)	1550	1.302	0.26	1
Chlorite (4)	370	1.154	0.42	1
Biotite (1)	1230	1.372	0.95	1
Biotite (2)	1180	1.319	0.98	1
Biotite (3)	998	1.198	0.90	2
Biotite (4)	1290	1.361	0.99	2
Phlogopite	1178	1.310	0.95	1
Muscovite (1)	165	1.413	0.44	1
Muscovite (2)	122	1.393	0.67	1
Siderite	3980	1.565	-0.90	1
Tourmaline	1690	1.005	1.00	1
<i>Diamagnetic minerals</i>				
Quartz (1)	-13.4	1.01	1.0	3
Quartz (2)	-15.4	1.01	1.0	4
Calcite	-13.8	1.11	1.0	5
Dolomite	-38.0	4.96	0.0	1

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

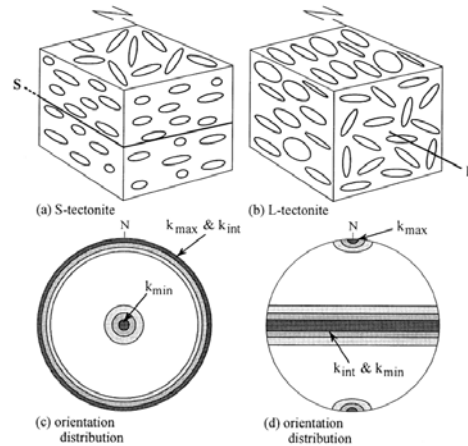
Přednostní uspořádání magnetických minerálů ve vzorku horniny

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Elipsoid anizotropie susceptibilitivity ve vztahu ke strukturálním prvkům v hornině

FOLIOVANÉ HORNINY   HORNINY S LINEÁRNÍ STAVBOU

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Orientační tenzor (matice)

Orientační tenzor charakterizující přednostní orientaci

$$\mathbf{E} = (1/n) \begin{vmatrix} \sum l_i^2 & \sum l_i m_i & \sum l_i n_i \\ \sum l_i m_i & \sum m_i^2 & \sum m_i n_i \\ \sum l_i n_i & \sum m_i n_i & \sum n_i^2 \end{vmatrix}$$

l_i, m_i, n_i směrové kosíny

$E_1 \geq E_2 \geq E_3$ hlavní směry

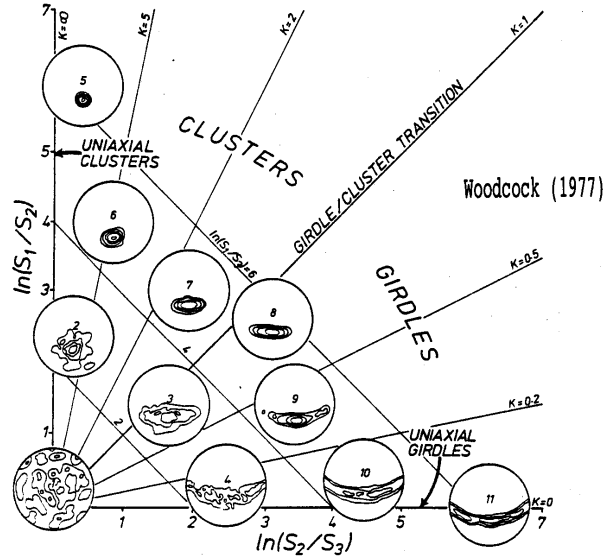
• $E_1 > E_2 = E_3$ shluk (*cluster*)

• $E_1 = E_2 \geq E_3$ pás (*girdle*)

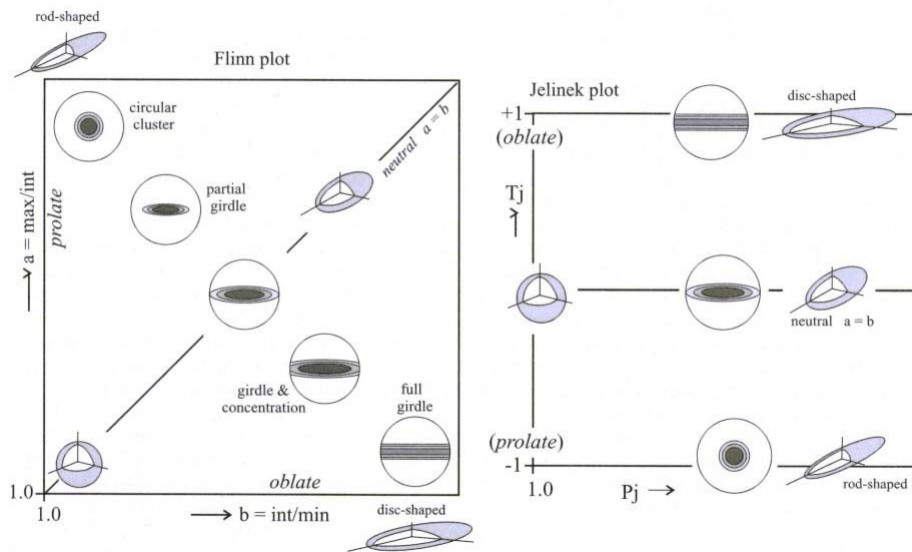
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Orientační tenzor (matice)

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Orientační tenzor (matice)

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Elipsoid anizotropie z orientačního tenzoru (a opačně)

$$L = (AE_3 + B) / (AE_2 + B)$$

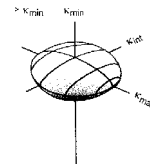
$$F = (AE_3 + B) / (AE_3 + B)$$

$$P = (AE_3 + B) / (AE_1 + B)$$

$$A = 3(1 - P_c) / (2P_c + 1)$$

$$B = 3P_c / (2P_c + 1)$$

magneticky zploštěná zrna

$$P_c = k_1 / k_3$$

$$L = (AE_1 + B) / (AE_2 + B)$$

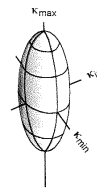
$$F = (AE_2 + B) / (AE_3 + B)$$

$$P = (AE_1 + B) / (AE_3 + B)$$

$$A = 3(P_c - 1) / (P_c + 2)$$

$$B = 3 / (P_c + 2)$$

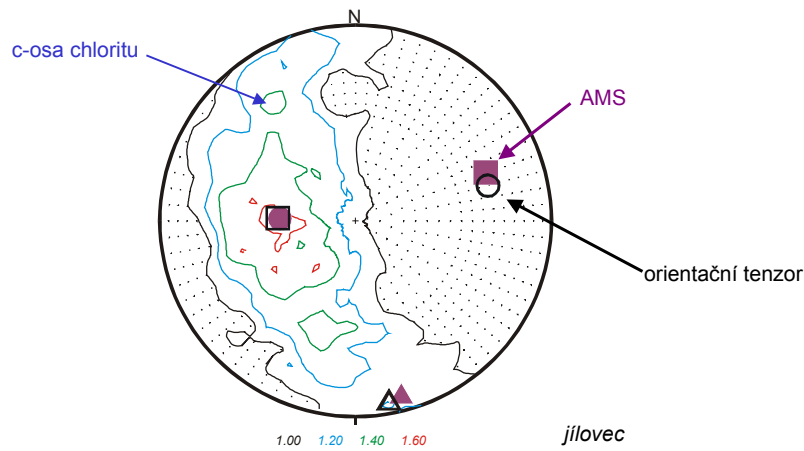
magneticky protáhlá zrna

$$P_c = k_1 / k_3$$

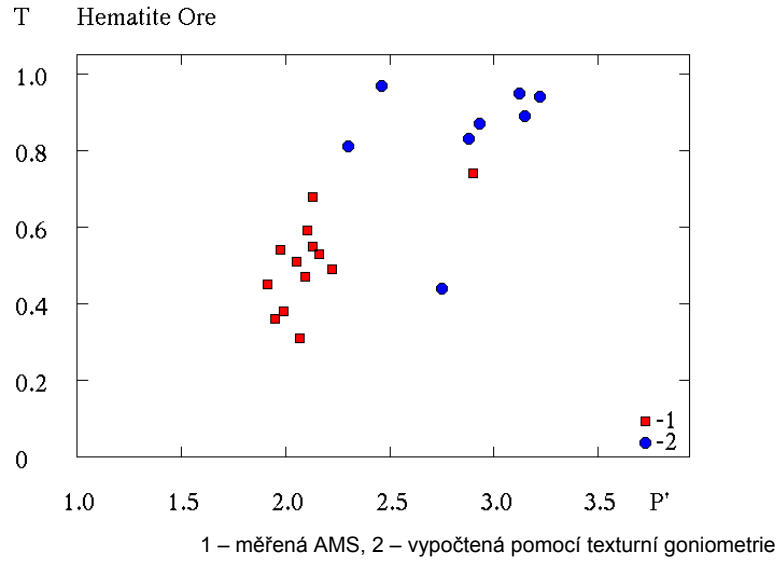
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Porovnání AMS a neutronové texturní goniometrie

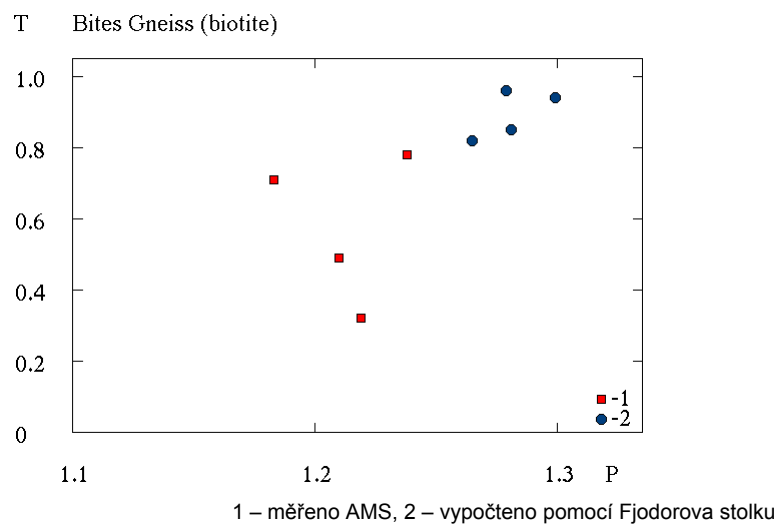
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Anizotropie vypočtená a měřená

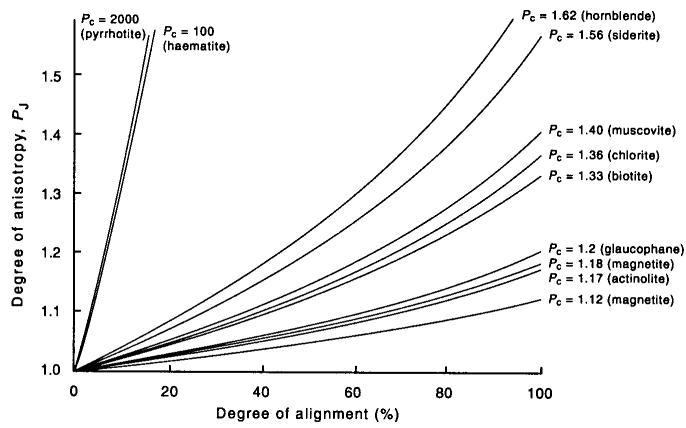
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Anizotropie vypočtená a měřená

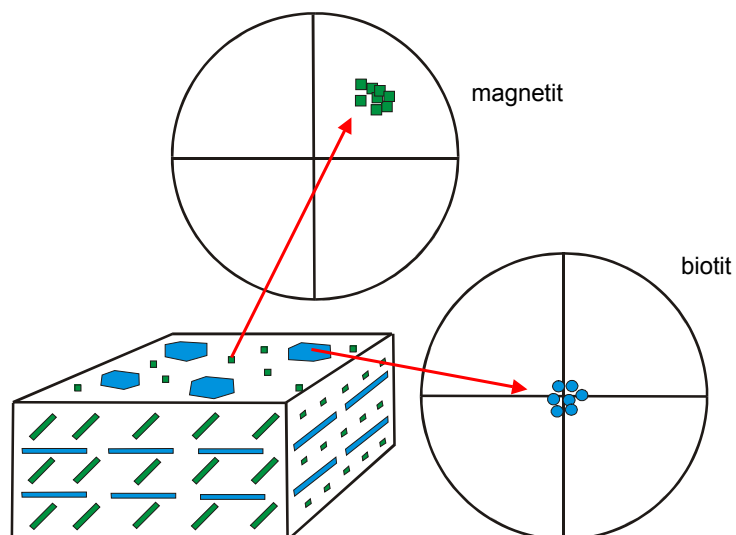

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

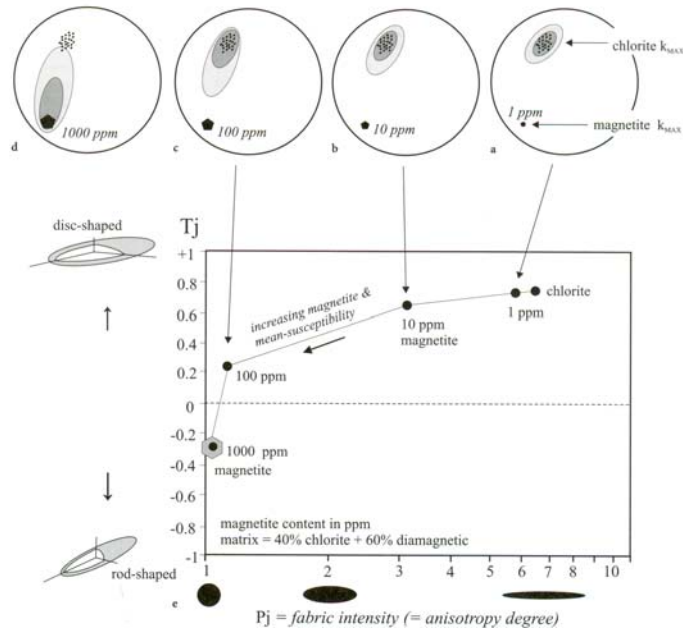
Závislost stupně anizotropie na přednostním uspořádání minerálů

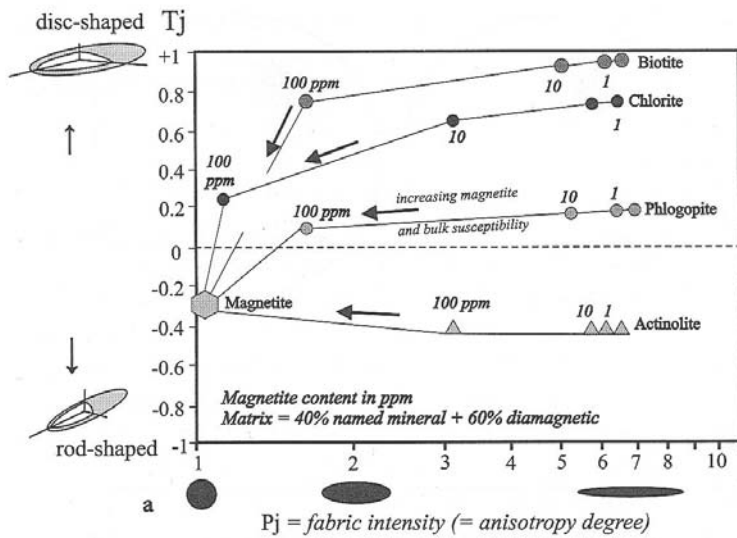
3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

3. Vztah mezi magnetickou a minerální stavbou hornin

Vznik magnetických staveb vyššího řádu

